

"Möt mig nu
som den jag är"
PSALM 767

Analys om det teckenspråkiga arbetet i Stockholms stift

30 APRIL 2021

NATTVARDSBÖN TECKENSPRÅK

NATT, förut [pho]
DÄ, JESUS
drabbades (rika f) [th], SVEK
pek-f BRÖD, TA, TACKA (rika u)
bryta [m], dela-ut
LÄRJUNGAR, SA (rika f/h, till dom)
ÄT pek-f (hand), ÄR [e],
MIN, KROPP, ge-ut (hå) [m]
VÄRRE-GÄNG, NI
ÄTA, BRÖD pek-f (hand)
NI, TÄNKA, MÖ

Svenska kyrkan
STOCKHOLMS STIFT

Innehåll

Varför behövs analysen?	5
En inbyggd sårbarhet	5
Ingen verksamhet på teckenspråk i Stockholms stift	5
Ordförklaring	6
Hur har vi gått till väga?	6
Facebookgrupp för det teckenspråkiga arbetet i stiftet	6
Vilka har vi frågat?	6
Enkätundersökning	6
Fakta om teckenspråk, dövkultur, dövkompetens	7
Cochleaimplantat	7
En inkluderande kyrka	7
Det får inte bli tomma ord	7
Maktfaktor i vem som inkluderar och vem som blir inkluderad	8
Ingen ska behöva strida för att få vara en del av kyrkan	8
Minoritetsspråk och gudstjänst	8
Ta emot Guds ord på sitt hjärtas språk	8
Teckenspråket intar en särställning	9
Gudstjänst på dövas villkor	9
<i>Ett litet tankeexperiment</i>	10
Att få vara sig själv	10
Samarbete måste ske på jämlika villkor	11
Att få fira gudstjänst på sitt hjärtas språk	11
Omvärldsanalys	11
Dövkyrkan i Sverige	12
Det ser olika ut i de olika stiftet	12
Många tycker att verksamheten ska ligga på stiftsnivå	12
Arbetet i dövkyrkan tar mycket tid	12
Fler personer behövs för att bygga dövkyrka	13
Jämförelse mellan fyra stift	13
Dövkompetens i den teckenspråkiga verksamheten	14
Döva vet mest om vad döva behöver	14
Ge arbetet rätt förutsättningar	15
Möjliga vägar framåt	15
Behov att samla alla på en plats	15
En teckenspråkskunnig person per församling blir kostsamt	15
Målgruppen längtar inte efter en gudstjänst i varje kyrka	15
Behövs ett församlingsövergripande samarbete kring dövkyrkan	16
Anställda personer	16

Plats	16
Förslag på hur detta arbete skulle kunna se ut framåt	16
Scenario A – Anställda på stiftskansliet	16
Scenario B – Samarbetslösning mellan flera församlingar	17
Scenario C – Nedbantad version av scenario A och B	18
Scenario D – En församling tar ensam på sig ansvaret att anställa	19
Om vi fortsätter som i nuläget?	19
Verksamhetsbudget	20
Slutord – låt oss sluta skrälla med cymbalen!	20
Bilaga	21

Varför behövs analysen?

EN INBYGGD SÅRBARHET

Under flera år har det teckenspråkiga arbetet varit eftersatt i Stockholms stift. Tidigare fanns en teckenspråkig prästtjänst på stiftsnivå och i Järfälla församling drevs en omfattande teckenspråkig verksamhet. Tyvärr drogs stiftsbidraget in för några år sedan vilket ledde till att verksamheten dog ut. Tjänsterna avslutades och ett stort antal döva hade nu inte längre någon plats att gå till. Att verksamheten vilar på tillfälliga tjänster och bidrag från stiftet som plötsligt kan tas bort innebär en inbyggd sårbarhet.

INGEN VERKSAMHET PÅ TECKENSPRÅK I STOCKHOLMS STIFT

Sedan dess har det praktiskt taget inte funnits någon verksamhet i Stockholms stift, förutom två teckenspråkstolkade gudstjänster i månaden, en i Högalids kyrka och en i Sofia kyrka (Regnbågsmässan) samt teckenspråkstolkade punktinsatser i andra församlingar.

Vad vi vet finns det i nuläget ingen teckenspråkig verksamhet i Stockholms stift, varken träffar, gudstjänster, förrättningar eller möjlighet till självavårdande samtal. Samtidigt ser vi ett stort behov och en vilja och längtan hos döva och teckenspråkiga att få fira gudstjänst och att delta i kyrkans verksamhet och miljö. Frågan är hur Stockholms stifts församlingar och stiftskansli ska svara upp mot detta uttryckta behov.

Ordförklaring

När vi i denna analys använder begreppen döva eller teckenspråkiga menar vi samtliga personer som använder teckenspråk: döva, dövblinda, hörande barn till döva föräldrar, hörselskadade samt alla som själva benämner sig som döva eller tillhörande dövvärlden.

I denna analys använder vi ordet "dövkyrka". "Dövkyrka" och "teckenspråkig verksamhet inom svenska kyrkan" har samma betydelse här. Däremot är ordet dövkyrka ett laddat ord, främst bland hörande, och uppskattas inte av alla. Det tycks ibland finnas en rädsla för att ordet dövkyrka sänder ut signaler om en sorts "klubb i klubben", som att dövkyrkan skulle vara en egen kyrka och organisation inom svenska kyrkan. Det här kan emellertid sägas vara en missuppfattning. Bland döva och teckenspråkiga används ordet dövkyrka vanligtvis om teckenspråkig verksamhet inom svenska kyrkan, så därför har vi valt att använda ordet dövkyrka i denna analys.

Hur har vi gått till väga?

FACEBOOKGRUPP FÖR DET TECKENSPRÅKIGA ARBETET I STIFTET

Genom att starta en Facebookgrupp kopplad till Svenska kyrkan Stockholms stift och den teckenspråkiga världen runt om i Stockholms stift och på andra platser i Sverige har vi som arbetat fram analysen fått kontakt med döva och teckenspråkiga som önskar sig en mer inkluderande kyrka i stiftet.

VILKA HAR VI FRÅGAT?

Vi har pratat med:

- Stockholms dövas förening.
- Arbetsgruppen bland döva och teckenspråkiga som specifikt driver frågan om behovet av kyrklig verksamhet i Stockholms stift.
- Före detta anställda inom dövkyrkan i Stockholms stift. (I Järfälla församling och på Stockholms stift).
- Döva runt om i Stockholm.
- Anställda inom dövkyrkan på olika platser i Sverige.
- Anställda i församlingar runt om i Stockholm som på något sätt önskar sig en teckenspråkig verksamhet.

ENKÄTUNDERSÖKNING

Vi har även gjort en enkät som alla som är kopplade till Facebookgruppen och Stockholms dövas förening har haft möjlighet att svara på. Enkäten har funnits på både teckenspråk och skriven svenska. Vi har gjort det möjligt för alla att dela enkäten till andra berörda personer. Enkäten finns som bilaga i denna analys.

Vi har ställt frågor som; Vilka behov finns? Vad är viktigt? Vad längtar du efter? Vilka hinder och svårigheter finns det? Hur har det sett ut förut? Hur ser den framtida dövkyrkan ut om du får önska?

Det som framkommit i samtal och intervjuer är att det finns mycket frustration och besvikelse gentemot kyrkan hos målgruppen. Många i målgruppen upplever att kyrkan inte finns till för dem.

Fakta om teckenspråk, dövkultur och dövkompetens

Det finns ungefär 10 000 barndomsdöva i Sverige och ungefär tre gånger fler som har teckenspråket som sitt förstaspråk: vuxendöva, dövblinda, hörselskadade och hörande barn till döva föräldrar (CODA). Totalt beräknas cirka 30 000 personer i Sverige använda teckenspråk som sitt första eller andra språk. Sedan tillkommer vänner, familj, arbetskamrater och andra som finns runt omkring dessa personer och som använder teckenspråk i varierande grad¹.

Teckenspråket är ett nationellt språk i Sverige och kallas svenskt teckenspråk, STS. Det är ett rikt och nyanserat språk med egen grammatik och ordföljd. Det är ett visuellt språk som involverar både handrörelser, kroppsspråk och mimik.

Dövkultur är allt som innefattar att leva som döv – erfarenheter, kommunikations-sätt, normer, levnadsberättelser, humor, synsätt, vanor och så vidare. Det innefattar också den skapande kulturen som poesi, teater och konst. Dövkultur är en identitets-fråga och själva nerven till dövas gemensamma liv².

Dövkompetens innebär att en person lever i och har god kunskap om dövvärlden och dövas historia. Det innebär att hen är införstådd i hur det är att leva som döv och vilka svårigheter, hinder och förutsättningar som döva har. Det innebär också att en person med dövkompetens är väl insatt i dövhistoria, dövrealia, dövkultur och i hur en person som är döv kommunicerar. Kännedom om dövrörelsen, olika föreningar och vad Milanokongressen är och vad den inneburit för döva historiskt och i nutid ingår också³. Dövkompetens innebär också en kännedom om det systematiska förtryck som döva utsatts för från staten, till exempel genom tvångssterilisering och förvägran att använda teckenspråk. Det innefattar också en insikt i hur denna marginalisering har påverkat döva ända fram till idag och hur det fortfarande påverkar. En människa måste leva i dövkulturen för att förvärva dövkompetens, det är inget en kan läsa sig till.

COCHLEAIMPLANTAT

CI är ett hörselhjälpmedel riktat mot döva och gravt hörselskadade. Ca 4 000 personer i Sverige idag har CI inopererat. Ett CI gör inte personen helt hörande, utan ger i varierande grad viss form av hörsel. Vissa CI användare är fullt teckenspråkiga, andra använder tecken som stöd och en del använder bara talad svenska. Alla personer är olika och blir olika hjälpta av ett CI. Det alla har gemensamt är att så fort CI:t kopplas bort (vid vila, sömn, dusch, bad med mera) så är personen helt döv.

CI-implantat är vanligare hos barn och unga än hos äldre och allt fler döva och hörselskadade kommer ha CI i framtiden. Samtal behövs därför om hur det påverkar döva, dövrörelsen, teckenspråket, hörselskadade och även förstås kyrkans verksamhet att CI-användandet blir alltmer vanligt.

Läs mer om cochlea på Svenska kyrkans intranät: <https://internwww.svenskakyrkan.se/flersprakigkyrka/koklea-implantat-hjalpmedel-vid-horselnedsattning>

En inkluderande kyrka

DET FÅR INTE BLI TOMMA ORD

Svenska kyrkans mål är att vara en öppen, inkluderande folkkyrka som välkomnar alla människor⁴. Den kristna grundsynen bygger på att människan är skapad av Gud och är en avbild av Gud⁵. Varje människa är unik och har rätt att bli bemött på ett unikt sätt utifrån sina förutsättningar.

1. Frågor och svar om teckenspråk – Institutet för språk och folkminnen (isof.se) Handbok för föräldrar till döva barn lanseras – Sveriges Dövas Riksförbund (sdr.org) Sidan 7 i boken.

2. Dokumentbank – Stockholms Dövas Förening (stockholmsdf.se) se PDF vid namn "Dövkultur – vad är det?"

3. Dövas historia genom tiderna: Oralismen | UR Play

4. Svenska kyrkans teologiska grund – Svenska kyrkan

5. Svenska kyrkans värdegrund – Svenska kyrkan samt 1 Mos 1:27

Men vad betyder det, egentligen, att vara en inkluderande kyrka? Det vi menar är förhoppningsvis att alla ska känna att de är välkomna och ha en plats i kyrkan. Det innebär bildligt att kyrkan ska ha låga trösklar, högt i tak och öppna dörrar, att kyrkan ska möta personer utifrån de förutsättningar var och en har. I en inkluderande kyrka måste vi se till att människor verkligen känner sig inkluderade, det får inte bara bli tomma ord. Ett exempel på att gå från ord till handling kan vara att ta konsekvensen av orden och sätta en ramp upp för kyrktrappan så att rullstolsburna kan ta sig in i kyrkobyggnaden.

MAKTFAKTOR I VEM SOM INKLUDERAR OCH VEM SOM BLIR INKLUDERAD

Vi behöver också vara medvetna om att det vid inkludering finns en maktfaktor inblandad. Det är alltid någon som inkluderar och någon som blir inkluderad. Den som blir inkluderad tillhör inte från början gemenskapen medan den som inkluderar har makten att bestämma om dörren ska öppnas eller inte för den som är utanför. Vid varje löfte om inkludering finns därför alltid ett inbyggt hot om exkludering, ett hot om att inte längre få höra till. Ekonomiska nedskärningar eller ändrade förutsättningar kan plötsligt orsaka att den inkluderade plötsligt är exkluderad igen. Den som bestämmer över inkluderingen kan alltid ändra sig och ta bort rampen, dra in det ekonomiska stödet, dra in en tjänst eller lägga ner viktig verksamhet.

INGEN SKA BEHÖVA STRIDA FÖR ATT FÅ VARA EN DEL AV KYRKAN

För döva och hörselskadade är inkludering ofta ett negativt laddat ord, speciellt om det kommer från den hörande världen. Det beror på att ordet ofta har betytt och betyder att döva ska anpassa sig till hörande och göra avkall på sina rättigheter och behov. Döva har alltid behövt kämpa för sina rättigheter och sin plats i samhället. De har fått anstränga sig för att få tillgång till utbildning, kunskap och information. De tvingas strida för att få vara fullvärdiga medlemmar i samhället och de får kämpa även i kyrkan. Relationen mellan kyrkan och dövvärlden har långt ifrån varit enkel och är det inte idag heller. Tyvärr gör kyrkan det inte alltid lätt för döva och tecken-språkiga att få känna tillhörighet och gemenskap. Döva bultar på dörren, men kyrkan öppnar inte. Det är som om de som sitter på makten att bestämma över inkluderingen säger: "Gå härifrån, det finns ingen plats för er i härbärgen".

Att behöva kämpa för sin plats är uttröttande och själsligt förödande. Att behöva strida för att få tillhöra Gud och kyrkans gemenskap, vad gör det med en människas tro?

Minoritetsspråk och gudstjänst

TA EMOT GUDS ORD PÅ SITT HJÄRTAS SPRÅK

Varje människa har en förmåga att uppleva och ha en relation med Gud om hen ges möjlighet. Vi som kyrka har till uppgift att möjliggöra mötet mellan Gud och människor – i gudstjänst, i riter, i samtal, i bön och gemenskap. Möjliggörandet måste ske utifrån varje individs förutsättning, för att få betydelse i var människas liv. För att möjliggöra en relation med Gud fullt ut måste vi också erbjuda de kristna riterna på människors modersmål. Kyrkan måste göra det möjligt för alla att ta emot Gud på det språk som är mest nyansrikt och levande för var och en, på "sitt hjärtas språk".

Enligt kyrkoordningen beslutar Kyrkomötet vilka språk kyrkohandboken ska översättas till⁶. Delar av den nya handboken är översatt till fyra av Sveriges fem na-

6. Kyrkoordningen kap 18 paragraf 8.

tionella minoritetsspråk. Vissa delar av den gamla kyrkohandboken är även översatt till svenskt teckenspråk⁷.

Teckenspråket är inte klassat som ett nationellt minoritetsspråk, men har en särställning enligt språklagen och ska behandlas som ett nationellt minoritetsspråk⁸.

TECKENSPRÅKET INTAR EN SÄRSTÄLLNING

Om vi jämför teckenspråk med andra språkgrupper i Sverige så talar de allra flesta som tillhör andra språkminoriteter även svenska, eller så kan de inom en snar framtid ha möjlighet att lära sig tala svenska. Det gör att de kan vara delaktiga i gudstjänster på svenska. Trots detta lyfter kyrkan ofta vikten av att få fira gudstjänst på sitt hjärtas språk när det gäller många andra språkliga minoriteter, finska, samiska och så vidare. Det har gjorts eftersom det är så viktigt att få känna sig tillhörig, förstå traditioner och få tillgång till riterna på sitt eget språk.

Vi behöver tänka på att döva personer i detta avseende intar en särställning. De kan inte ta till sig talad svenska, de enda språk de har att tillgå är teckenspråk och skriftspråk. De har alltså i regel inga alternativa språk och blir därmed i högre grad än många andra grupper isolerade från majoritetskulturen. Döva kan inte lära sig höra, på det sätt som andra grupper succesivt kan tillägna sig ett nytt språk. Det är därför oerhört viktigt att se till att det finns gudstjänster och möjlighet till självavårdande samtal för döva och teckenspråkiga personer på det enda språk de har – teckenspråk.

GUDSTJÄNST PÅ DÖVAS VILLKOR

Förutsättningarna att förstå och ta till sig riterna skiljer sig mellan hörande och döva, det är inte bara i språket barriärerna finns. Även om det finns en tolk med på en gudstjänst som firas på talad svenska så leder det inte till full tillgång till gudstjänsten för den som är döv eller gravt hörselskadad. Gudstjänsterna firas fortfarande på de hörandes villkor. Här behövs normkritisk förståelse och förmåga till perspektivbyte hos normpersonerna om vi ska kunna hitta fram till verklig inkludering.

7. Kyrkohandboken (svenskakyrkan.se)

8. Svenskt teckenspråk – Institutet för språk och folkminnen (isof.se)

Ett litet tankeexperiment

Tänk dig att du går i gudstjänst, till kyrkans verksamhet eller deltar i någon rit som dop av ditt barn eller din egen vigsel. Allt sker på ett för dig okänt språk – ett språk du inte förstår och omöjligt kan ta del av. Riterna firas och byggs på en tradition och en kultur som inte är din och som du fullt ut inte förstår eller kan ta till dig. Men, du har i alla fall fått en tolk med dig som översätter vad som sägs. Tolken förklarar inte varför saker görs eller vad som händer, utan översätter bara orden. Du behöver hålla fokus på tolken och inte på vad som händer i själva riten.

Känner du att riten, gudstjänsten eller högtiden är hundra procent din, att du är tillhörig och grundad i det som sker? Eller tror du att du skulle känna dig som en gäst i något som tillhör någon annans tradition, uttryck och levnadsvillkor? Är det ett ställe du gärna återkommer till? Finns det en risk att du liksom missar kärnan och nerven i riten?

ATT FÅ VARA SIG SJÄLV

Vad gör det med en människa när hen inte får vara subjekt i sin egen relation med Gud? Vad gör det med en människa när hen bara tillåts vara gäst i någon annans värld – som om detta var ett villkor för att få tillgång till gudstjänst och kyrka?

Som teckenspråkig finns en önskan om att få vara i kyrkan på egna villkor. Det är en önskan och en förhoppning om att få känna att "jag får vara jag, fullt ut." Det gör skillnad vilket tilltal, hur vi har psalmsång, rumsanpassning, språknivå och visuell tillgång som finns.

En annan viktig sak är behovet att inte behöva känna sig iakttagen av hörande som gärna uttrycker "äh, vad det är vackert med teckenspråk, det ger en dimension till i gudstjänsten för mig". För döva är teckenspråket en nödvändighet och inte ett sätt att förhöja gudstjänstupplevelsen för hörande. Det här handlar om att få vara subjekt i sitt eget liv, och att slippa objektifieras.

Döva och hörselskadade människor behöver få vara norm någonstans, eftersom det är påfrestande att hela tiden vara utanför normen.

SAMARBETE MÅSTE SKE PÅ JÄMLIKA VILLKOR

Alla döva vi har pratat med, när vi arbetat fram den här analysen, betonar att det är oerhört viktigt och värdefullt att få komma till verksamheter och gudstjänster som är fullt teckenspråkiga och som utgår från dövas behov. Med det sagt betyder det inte att döva och teckenspråkiga inte vill ha samarbete med den hörande kyrkan. Men när samarbete sker måste det ske på lika villkor. Det måste finnas två jämställda parter som möts, inte en part som ska uppgå i den andra parten. Kanske skulle det också vara välbehövligt för hörande att få komma och fira gudstjänst eller delta i verksamhet på dövas villkor? Det är ju ett perspektivbyte som mycket sällan görs.

ATT FÅ FIRA GUDSTJÄNST PÅ SITT HJÄRTAS SPRÅK

I enkäten vi gjorde svarade över 50 procent att en av de viktigaste sakerna med gudstjänst är att "jag känner mig välkommen" och över 80 procent önskade att gudstjänsten skulle vara helt teckenspråkig.

2016 utkom en rapport "Teckenspråkig diakoni i Stockholms stift, inkluderat i Järfälla församling" som diakon Lillemor Lindahl skrev på uppdrag av Stockholms stift. Där undersökte hon behovet av teckenspråkig diakoni i stiftet. I avsnitt 3.6 skriver hon mer ingående kring behovet av att få fira gudstjänst på sitt hjärtas språk, teckenspråket, och varför det är så viktigt⁹.

Omvärldsanalys

I Stockholm bor och vistas ungefär 2 500 döva och ungefär tre gånger fler som har teckenspråk som sitt språk. Det finns inga exakta siffror eftersom det inte förs några register över funktionsnedsättningar i Sverige.

9. <https://internwww.svenskakyrkan.se/stockholmsstift/rapport-teckensprakig-diakoni-i-stockholms-stift---inkluderat-i-jarfalla-forsamling>

I Stockholm finns ett flertal föreningar, träffpunkter, äldreboenden och skolor för döva och teckenspråkiga personer. De största och mest välkända träffpunkterna är:

Manillaskolan, grundskola F–10, för döva och hörselskadade. Ligger centralt på Kungsholmen.

Stockholms dövas förening, just nu beläget i Johanneshov, nära Globen.

Sima folkhögskola, teckenspråkig folkhögskola som ligger i närheten av Globen.

Södertörns folkhögskola, teckenspråkig folkhögskola som ligger i Liljeholmen och Solna. Med denna skola har Högalids församling ett upparbetat samarbete kring teckenspråkstolkning av gudstjänster och jul/påskspel för skolor.

Måsholmens seniorlägenheter för döva, belägen i Skärholmen.

Fritidsgården DUKIS, för åldrarna 6–31 år. Enda fritidsgården för teckenspråkiga i Stockholms län. Finns i centrala Stockholm på Olov Palmes gata.

Förskolan Havet, delvis teckenspråkig förskola på Kungsholmen.

Olika arbetsplatser, som dövas tidning och flera tolkcentraler har även sitt huvudsäte i Stockholm.

Med andra ord bor och vistas många döva och teckenspråkiga i alla åldrar runt om i Stockholms stift.

Dövkyrkan i Sverige

DET SER OLIKA UT I DE OLIKA STIFTEN

De olika stiftet i Svenska kyrkan har byggt upp verksamhet för teckenspråkiga på olika sätt och med olika förutsättningar. En del stift har teckenspråkiga stiftskon-sulenter och präster, andra har anställningar och verksamheter helt utlagt i församlingar. Ytterligare andra har valt en kombination där medarbetare är anställda i församlingar och stift hyr in den anställde på viss procent för att utföra teckenspråkig verksamhet på stiftsnivå.

MÅNGA TYCKER ATT VERKSAMHETEN SKA LIGGA PÅ STIFTSNIVÅ

De flesta vi har pratat med tycker att den teckenspråkiga verksamheten behöver ligga på stiftsnivå för att verksamheten inte ska hota att falla mellan stolarna. Det är svårt för varje enskild församling att ta det ansvaret, med tanke på de resurser som krävs för att bedriva teckenspråkig verksamhet. Det är samma sak när det gäller församlingarnas arbete med verksamheter som det finska eller samiska. Många gånger är det bättre att en församling tar huvudansvaret, som till exempel Vantörs församling som har ansvar för det samiska kyrkorlivsarbetet i Stockholms stift.

Alla vi intervjuat som jobbar inom dövkyrkan har uteslutande svarat att det bästa och mest hållbara sättet att bedriva verksamhet på är att ha den samlad på stiftsnivå. Den operativa verksamheten bör självklart ske ute i församling/församlingar, men bör enligt de intervjuade administrativt och ekonomiskt tillhöra stiftskansliet.

ARBETET I DÖVKYRKAN TAR MYCKET TID

Anställda i dövkyrkan runt om i Sverige gjorde oss också uppmärksamma på att arbetet med den teckenspråkiga verksamheten tar mer tid i anspråk än det gör att arbeta i ett hörande sammanhang. Kommunikation på teckenspråk tar till exempel längre tid än kommunikation på talad svenska, främst eftersom det inte är möjligt

att kommunicera parallellt. Det går till exempel inte att skriva och lyssna samtidigt eller att köra bil och prata. All kommunikation sker genom en hundra procentig närvaro och ögonkontakt, och närvaro tar tid. På samma sätt tar det längre tid att få ut information på teckenspråk. Allt ska spelas in, redigeras och distribueras.

Anställda inom dövkyrkan tenderar att bli "allt-i-allo-personer", eftersom det oftast inte finns ett arbetslag att luta sig mot. De riskerar att bli både själavårdare, pedagoger, vaktmästare, husmödrar, administratörer, tekniker och ledsagare och så vidare. Att vara en sådan "allt-i-allo-person" tar också tid.

FLER PERSONER BEHÖVS FÖR ATT BYGGA DÖVKYRKA

De flesta stift har ett litet team som arbetar med den teckenspråkiga verksamheten, men inte alla. Vissa stift har kanske två anställda, men med placering i var sin ände av stiftet. Andra stift har bara en anställd. För en ensam anställd blir arbetet sårbart. Det blir svårt och tungt att driva ett stort arbete själv, spåna idéer, samarbeta (med vem?), administrera, genomföra, bygga relationer med mera. Vad händer om den anställda blir sjuk? Eller om hen måste vara tjänstledig? Eller om hen slutar? Då är risken stor att all verksamhet upphör och senare behöver byggas upp från grunden igen. Det, om något, är resursslöseri både ekonomiskt och personellt.

Det är också sårbart för församlingsmedlemmarnas skull, att bara ha en person att vända sig till.

Jämförelse mellan fyra stift

Hur ser tjänstefördelningen ut i olika stift? Hur många arbetar inom den teckenspråkiga verksamheten och hur många döva och teckenspråkiga kan vi uppskatta att det finns i de olika stiftet? Vi har jämfört fyra stift i Svenska kyrkan. Siffrorna är en uppskattning av personal som jobbar inom dövkyrkan.

Västerås stift:

Ca 200 döva (600 teckenspråkiga) Två tjänster (100%, 100%)

Växjö stift:

ca 250 döva (750 teckenspråkiga) Två tjänster (75%, 75%)

Göteborgs stift:

Ca 1 200 döva (3 500 teckenspråkiga) Tre tjänster (100%, 100%, 20%)

Stockholms stift:

Ca 2 500 döva (7 500 teckenspråkiga) Inga tjänster

Det stift av dessa fyra som har flest döva och teckenspråkiga personer har varken någon verksamhet eller anställd person inom det teckenspråkiga arbetet.

Dövkompetens i den teckenspråkiga verksamheten

DÖVA VET MEST OM VAD DÖVA BEHÖVER

Vilka vet mest om dövas behov och situation? Vilka vet mest om hur en teckenspråkig verksamhet bör byggas upp för att passa döva? Jo, självklart är det döva som vet bäst. Därför krävs förutom teckenspråket också dövkompetens. Det är omöjligt för hörande, icke teckenspråkiga personer att ha dövkompetens. Därför är det heller inte lämpligt att endast bygga upp dövkyrkan på redan färdigutbildade präster, diakoner och pedagoger och utbilda dem i teckenspråk. Om vi gör så kan vi inte utgå ifrån att dessa präster är rustade att på egen hand driva ett teckenspråkigt arbete. Arbetet kan självklart göras i samarbete med hörande med viss teckenspråkig nivå. Men det fungerar inte om verksamheten bara drivs av hörande, knappt teckenspråkiga personer. Att bara utbilda hörande anställda i teckenspråk kan också vara onödigt slöseri med pengar eftersom verksamheten riskerar att rinna ut i sanden och i värsta fall inte ens komma igång.

GE ARBETET RÄTT FÖRUTSÄTTNINGAR

I enkäten svarade 80 procent att en av de viktigaste egenskaperna hos personer som ska jobba med dövkyrkan är att de har dövkompetens.

Vi måste ge arbetet rätt förutsättningar för att det ska kunna blomstra och tilltala målgruppen, samtidigt som vi behöver värna om de ekonomiska tillgångar som avsätts för detta arbete. Vi måste också tänka hållbart, långsiktigt och relationsbyggande. Ett kortsiktigt tänk med snabba lösningar är dömt att misslyckas.

Möjliga vägar framåt

BEHOV ATT SAMLA ALLA PÅ EN PLATS

Om vi med en kvalificerad gissning utgår från att det är lika många teckenspråkiga procentuellt som är medlemmar i Svenska kyrkan som hörande, får vi en siffra på ungefär 3 500 kyrkotillhöriga i Stockholms stift¹⁰.

Rimligtvis kan vi säga att av dessa 3 500 är det cirka 10 procent som kan tänka sig att gå på gudstjänst eller medverka på annan verksamhet i kyrkan, samt är i behov av förrättningar och själavårdande samtal. Då får vi en siffra på ungefär 350 personer.

En målgrupp på cirka 350 personer runt om i stiftet kommer troligtvis ha ett behov att samlas på en och samma plats; de kan gissningsvis vilja hitta en knypunkt för verksamhet och gudstjänst. Varje församling i stiftet har ansvar för den teckenspråkiga verksamheten men skulle dessa 350 personer behöva sprida ut sig i respektive församling där de bor skulle det bli en ganska torftig verksamhet med alldeles för få personer för att det ska bli ett livaktigt kyrko- och gudstjänstliv.

EN TECKENSPRÅSKUNNIG PERSON PER FÖRSAMLING BLIR KOSTSAMT

Det skulle bli kostsamt både ekonomiskt och i personalresurser att satsa på en teckenspråkskunnig person i varje församling, eller att lägga pengar på teckenspråkstolkar på flera gudstjänster i månanden. Det skulle troligtvis också vara ganska fruktlöst. Konsekvensen av att varje eller några församlingar själva anordnar teckenspråkstolkade gudstjänster är troligtvis att väldigt få, eller till och med inga, personer skulle komma. Det i sin tur riskerar att leda till att församlingarna helt felaktigt drar slutsatsen att inget teckenspråkigt arbete behövs "för ingen kommer ju". Då har vi missat att vi utgått från ett hörande perspektiv och i det exkluderat målgruppen.

MÅLGRUPPEN LÄNGTAR INTE EFTER EN GUDSTJÄNST I VARJE KYRKA

I enkäten framgår det tydligt att en uppsplittrad verksamhet och ett uppsplittrat gudstjänstliv mellan många olika församlingar inte är vad målgruppen längtar efter. Det ser inte heller ut som att målgruppen längtar efter att närvara på svensktalade gudstjänster med tolk. De uttrycker i stället ett samstämmigt behov av att få samlas i en helt teckenspråkig kyrklig miljö.

Detta är även något som framkom i rapporten från Järfälla församling som kom för några år sedan, riskerna och utmaningen med om varje församling ska ansvara för den teckenspråkiga verksamheten var för sig¹¹.

10. Svenska kyrkan i siffror – Svenska kyrkan

11. <https://internwww.svenskakyrkan.se/stockholmsstift/rapport-teckensprakig-diakoni-i-stockholms-stift---inkluderat-i-jarfalla-forsamling>
sidan 27–29

BEHÖVS ETT FÖRSAMLINGSÖVERGRIPANDE SAMARBETE KRING DÖVKYRKAN

Om varje församling i stället använde motsvarande summa pengar och förde in i ett gemensamt arbete som är centrerat till en plats och ett team så får vi troligtvis ut mycket mer för samma peng. Vi får också en verksamhet som är anpassad efter målgruppen och med största sannolikhet blir mycket mer välbesökt.

Så, vad skulle kunna vara en möjlig väg framåt i detta arbete – en väg som är ett klokt användande av de ekonomiska resurser som behöver satsas?

Hur kan vi bygga in en säkerhet i systemet som gör att vi inte riskerar att verksamheten läggs ner eller prioriteras bort? Vem äger frågan? Vem har makten att bestämma och besluta?

Anställda personer

Utifrån denna analys anser vi att det, för att komma upp till lägsta rimliga nivå, finns behov av två anställda personer som är fullt teckenspråkiga och med dövkompetens i Stockholms stift. Dessa bör vara i vinningstjänst och därmed kunna ansvara för gudstjänster, förrättningar och själavårdande samtal. Övrig verksamhet för olika målgrupper behöver utvecklas i samråd med döva och teckenspråkiga medlemmar och förhoppningsvis andra medarbetare runt om i stiftet. Vid sidan om personerna som anställs med dövkompetens skulle det vara önskvärt med flera åtminstone delvis teckenspråkskunniga medarbetare där krav på dövkompetens inte är nödvändig.

Plats

Vi ser ett behov av att samla verksamhet på en plats som kan fungera som ett nav, en knutpunkt för dövkyrkan i Stockholms stift. En samlande plats varifrån verksamheten kan utgå. Vi tror det är fördelaktigt att hitta en plats som ligger så centralt som möjligt, och detta är också något vi sett önskemål om i många av enkätsvaren.

En möjlig och mycket bra plats skulle kunna vara S:t Jacobs kyrka vid Kungsträdgården. Den ligger mitt i stan nära kommunikationer och är lätt att ta sig till. Det är numera stiftets kyrka, så det skulle vara en fin symbol om det teckenspråkiga arbetet skulle vara centrerat just där. Det är heller inte en kyrka som i nuläget redan är fylld med verksamheter, vilket är en god grund att bygga ny verksamhet på i dessa lokaler.

Vissa gudstjänster och verksamheter skulle också kunna ske i samarbete med en eller flera församlingar och bedrivas på andra platser runt om i Stockholms stift. Med fördel skulle detta vara platser där det vistas många döva, som till exempel vid Måsholmens seniorbostäder.

I enkäten svarade över 50 procent att de tycker att det är viktigt med en centralt belägen plats och 76 procent svarade att det måste vara lätt att ta sig dit kommunalt.

Förslag på hur detta arbete skulle kunna se ut framåt

SCENARIO A – ANSTÄLLDA PÅ STIFTSKANSLIET

Drömscenariot vore att stiftskansliet inrättade en eller flera teckenspråkiga tjänster, till exempel en präst och en diakontjänst. Då skulle det teckenspråkiga arbetet ligga på stiftsnivå och därmed inte bli beroende av att en församling axlar ansvaret för anställningar och annat med allt vad det innebär. Teamet skulle då kunna utgå från S:t Jacobs kyrka, med både verksamhet och kontor. Församlingar skulle sedan kunna bidra med anställda som är intresserade och skulle kunna stötta upp detta arbete med punktinsatser eller på ett mer kontinuerligt sätt. Det kan vara lättare för

församlingar att bidra med viss procent av anställda eller vid vissa tillfällen, än att avsätta hela tjänster eller inrätta nya. Det finns också en sårbarhet i om detta arbete ligger helt på en församling, eftersom förutsättningar lätt ändras vid ekonomiska nedskärningar. Förutsättningarna kan också förändras med byte av kyrkoherde. Den sårbarheten finns i och för sig på stiftskansliet också.

SCENARIO B – SAMARBETSLÖSNING MELLAN FLERA FÖRSAMLINGAR

Ett annat scenario är att flera församlingar eller pastorat går ihop i en samarbetslösning. Varje församling anställer en hel eller delar av en tjänst som helt går in i dövkyrkan och som skulle kunna ha sin huvudsakliga arbetsplats i S:t Jacobs kyrka där gudstjänster och annan verksamhet skulle kunna bedrivas. Då skulle det bli ungefär som sjukhuskyrkorna fungerar. De som jobbar med det teckenspråkiga arbetet skulle kunna bilda ett team, samtidigt som de skulle tillhöra det större arbetslaget i sin anställande församling. De församlingar i stiftet som inte aktivt väljer att arbeta med dövkyrkan skulle då kunna stötta med någon form av ekonomiskt bidrag för att "ge sin del" in i det teckenspråkiga arbetet. Då kan dessa församlingar kommunicera i sina kommunikationskanaler att de har verksamhet för teckenspråkiga via ett samarbetsavtal. Här skulle det vara önskvärt om stiftskansliet gick in med verksamhetsbidrag på samma sätt som görs för det samiska arbetet eller för Gålö konfirmandläger.

En möjlighet i detta scenario är även att stiftskansliet går in med en adjunktstjänst som ingår i teamet. Främst för att detta arbete inte ska falla mellan stolarna igen eller riskera att dö ut om förutsättningarna ändras ute i församlingarna.

I dessa två scenarier jobbar teamet bestående av en präst, en diakon och en pedagog tillsammans. Minst en, helst två eller till och med tre medarbetare är fullt teckenspråkiga med dövkompetens. Dövkyrkans verksamhet skulle förhoppningsvis kunna utgå från S:t Jacobs kyrka där gudstjänster och förrättningar kan firas, verksamhet utföras och själavårdssamtal erbjudas. Vissa gudstjänster och verksamheter kan också bedrivas på andra ställen, runt om i Stockholms stift.

Vilka församlingar skulle kunna vara lämpliga för detta? Vilka församlingar har kyrkoherdar och kyrkoråd som är positiva till detta?

Styrkor med scenario A och B: Det är fler som jobbar ihop i ett team. Det är då lättare att bygga relationer och skapa kontakter. Dövvärlden är liten, så om man anställer döva eller hörande personer med dövkompetens kommer de med största sannolikhet att få stöttning från dövvärlden vilket kan leda till att det skapas en stark kärna med människor som verkligen vill bygga dövkyrkan. Det blir ett arbete som inte är så sårbart och med goda förutsättningar att lyckas. Döva och teckenspråkiga kommer troligtvis uppleva att kyrkan lyssnar på deras behov vilket leder till att de i högre grad vill delta, stötta upp, engagera sig frivilligt och att de kan få uppleva att kyrkan också är deras.

Risker/svårigheter med scenario A och B: Det är de mest kostsamma scenarierna. En risk är att det blir ekonomiska nedskärningar och att bidragen från andra församlingar stramas åt eller helt dras in. De aktiva församlingarna har inte längre råd att själva ekonomiskt bära denna verksamhet. Stiftets verksamhetsbidrag minskar och det ekonomiska stödet blir mindre.

En svårighet är också att det inte finns så många teckenspråkiga präster och diakoner i Svenska kyrkan som skulle kunna söka tjänsterna, och därmed finns en risk för vakanssättning.

SCENARIO C – NEDBANTAD VERSION AV SCENARIO A OCH B

En komministertjänst inrättats med 100 procent i dövkyrkan, tjänsten finansieras av verksamhetsbidrag från stiftskansliet och utgår från en församling. Personen som anställs är fullt teckenspråkig med dövkompetens. Flera församlingar går ihop och samarbetar och bidrar med viss procent av redan anställda som då bildar ett team tillsammans med den heltidsanställda i det teckenspråkiga arbetet. De redan anställda behöver då utbildas i teckenspråk och dövrealia. Verksamhetsbidraget ska även täcka verksamhetskostnader. Även här bör övriga församlingar gå in med visst bidrag, om inte verksamhetsbidraget från stiftskansliet täcker alla kostnader.

Styrkor: Det är fortfarande ett team som jobbar kring det teckenspråkiga arbetet vilket är positivt. Det är ett mindre kostsamt alternativ än scenario A och B, eftersom man använder redan befintlig personal, förutom den nyanställda komministern. Annars samma styrkor som i A och B.

Risker/svagheter: Mycket ensamansvar kommer att ligga på den heltidsanställda i form av kommunikation och genomförande av verksamhet, själavårdssamtal och förrättningar, vilket gör det mer sårbart. De andra i teamet får mer av en stöttande och planerande roll på grund av språkbrister, kommunikationsproblem och brist på kunskap kring dövvärlden. Det är dock ett team som jobbar tillsammans. Mycket tid kommer gå åt till kommunikation på grund av bristande kunskap i språket.

Färre verksamheter och gudstjänster kommer kunna arrangeras. Annars, samma risker som i scenario A och B.

SCENARIO D – EN FÖRSAMLING TAR ENSAM PÅ SIG ANSVARET

Ett fjärde scenario är att en församling ensam tar på sig ansvaret att driva stiftets teckenspråkiga arbete och anställer en teckenspråkig person. Denna församling blir då bas för det teckenspråkiga arbetet i stiftet. Personen arbetar ensam och har sitt kontor i församlingen och bedriver verksamhet både i församlingen och i S:t Jacobs kyrka. Är personen präst kan denna hålla i själavårdande samtal, förrättningar och gudstjänster själv, annars måste präst hyras in från annat stift vid dessa tillfällen. En möjlighet är också att en eller ett par församlingsmedarbetare skickas på grundutbildning i teckenspråk för att delvis ingå i det arbetet. Verksamhetsbidrag från stiftet stöttar arbetet i församlingen. En variant på scenario D är att stiftskansliet hyr en viss procent av denna tjänst för att verka för hela stiftet.

Eftersom allt arbete med teckenspråk tar längre tid och personen jobbar ensam kommer det att vara svårt för personen att hinna med mer än det absolut mest nödvändiga.

Styrkor: Att det i alla fall finns någon form av teckenspråkig verksamhet i stiftet.

Risker/sårbarheter: Det här scenariot är mest sårbart eftersom allt ansvar ligger på en församling och framför allt på en person. Personen blir ensam i sitt arbete med att upprätthålla kontakter och driva verksamhet, leda gudstjänster och förrättningar samt ha själavårdande samtal. Hen blir troligtvis ganska sliten mellan sin hemförsamling och S:t Jacobs kyrka.

Det är svårt och riskabelt att bygga en bärande verksamhet på en person. Hen kommer inte att ha någon att prata med eller spåna idéer med, speciellt om personen är döv och övriga medarbetare i församlingen inte kan teckenspråk.

Kostnader för tolk tillkommer i högre grad på planeringsmöten med mera.

OM VI FORTSÄTTER SOM I NULÄGET?

Om vi fortsätter ungefär som nu, men kanske med några fler teckenspråkstolkade gudstjänster runt om i stiftet än bara två i månaden, hur blir det då? Varje församling som känner sig manad kanske hyr in en tolk lite då och då. Det här innebär att det inte finns någon kunskap bland församlingsanställda om dövkyrkan och dess målgrupp, att det inte finns verksamhet för teckenspråkiga, inga samlingspunkter eller tillgång till själavårdande samtal eller teckenspråkiga gudstjänster. Det finns heller inte tillgång till präster som kan hålla i förrättningar, utan dessa måste hyras in från andra stift alternativt att förrättningarna genomförs med teckenspråkstolk. Fortsätter vi som nu kommer kyrkan därför med stor sannolikhet att upplevas som stängd för döva och hörselskadade, vilket den i nuläget också är.

Det som görs nu är konstgjord andning och egentligen inte ett alternativ. Då är vi inte en kyrka som tänker inkludering och samhörighet på riktigt, utan hittar en lösning som passar majoriteten på ett lätt och bekvämt sätt med låga kostnader. Det kommer resultera i att döva inte kommer till kyrkan och risken finns att de upplever att kyrkan inte finns till för dem. I förlängningen kommer den hörande kyrkan utgå ifrån att döva inte är intresserade av kyrklig verksamhet och gudstjänster, eftersom ingen kommer. De kan då hänvisa till lågt deltagarantal och fortsätta som vanligt, utan tolkar.

Verksamhetsbudget

Oavsett scenario och oavsett antal anställa personer krävs en verksamhetsbudget på minst 250 000 kronor för att kunna utföra skälig verksamhet. Verksamhetsbudgeten ska täcka kostnader för tidningen "Händer i kyrkan", gudstjänster, träffar, besök, föreläsare, läger och utflykter, fortbildning/utbildning i teckenspråk, tolkkostnader, digitala satsningar, material och mycket mer.

Kostnader för anställda är utöver dessa 250 000 kronor.

Slutord – låt oss sluta skrälla med cymbalen!

Vi ser givetvis att scenario A, B och C är de mest hållbara och att de bygger på att kunna skapa en hållbar och långsiktig verksamhet som bär även om personalombyten skulle ske. Dessa alternativ visar också på att vi tar dövas behov på allvar och att vi menar allvar med att vilja bedriva verksamhet på teckenspråk.

Scenario D är mest en nödlösning som vi inte tror är hållbar i längden. Det är att se som en kortsiktig lösning med hög risk att det som byggs upp kan komma att raderas när ansvarig person byter tjänst.

Utifrån hur många döva och teckenspråkiga personer som bor och vistas i Stockholms stift kan vi fråga oss vad som är lämpligt och vad som är rimligt? Hur ska vi på ett vettigt och försvarbart sätt möta upp det behov som finns? Ska vi satsa på det teckenspråkiga arbetet så bör det göras ordentligt och inte halvhjärtat för att döva samvetet. Ska vi satsa, då måste vi satsa utifrån att få igång ett hållbart och genomtänkt arbete som håller över tid. Att göra en akutlösning är varken mänskligt eller ekonomiskt försvarbart. Menar vi allvar med att alla människor har rätt att fira gudstjänst på sitt eget språk och att alla är välkomna till kyrkan, då måste vi också visa det. Annars blir det bara tomma ord – en skrällande cymbal. Därför måste arbetet med teckenspråket i Stockholms stift få kosta i form av personal, pengar, lokaler och andra resurser. Det har vi inte råd att strunta i.

Frågan är bara vilket som är det bästa sättet att genomföra det på.

*Med önskan och förhoppning om
en livskraftig dövkyrka långt in i framtiden!*

Annelie Seideland Darwich,
pedagog i Huddinge församling, 30 april 2021

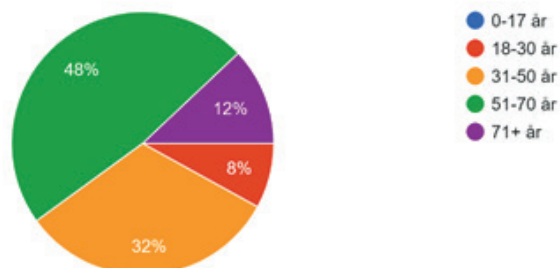
Med stöd av Johanna Linder, handläggare i mångfaldsfrågor i Stockholms stift
och Jessica Lindberg, stiftskonsulent för det teckenspråkiga arbetet i Växjö stift.

Bilaga

Enkät som spridits via facebookgruppen ”Teckenspråk i Svenska kyrkan, Stockholms stift”

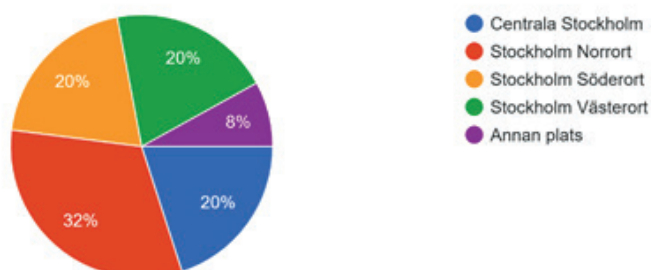
Fråga 1: Hur gammal är du?

25 svar

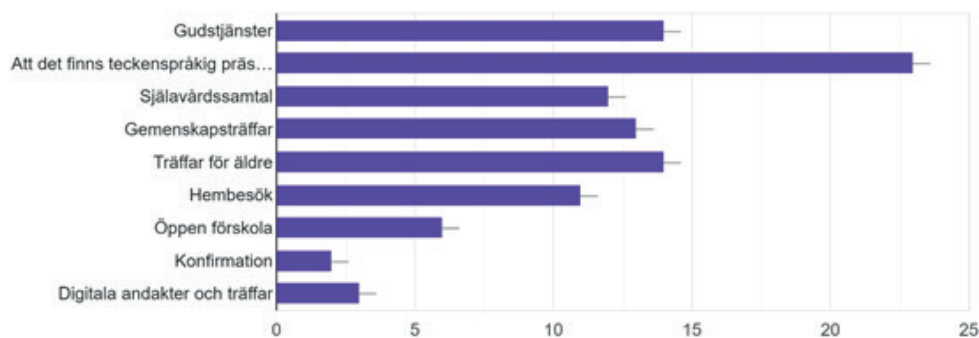
Fråga 2: Var bor du?

25 svar

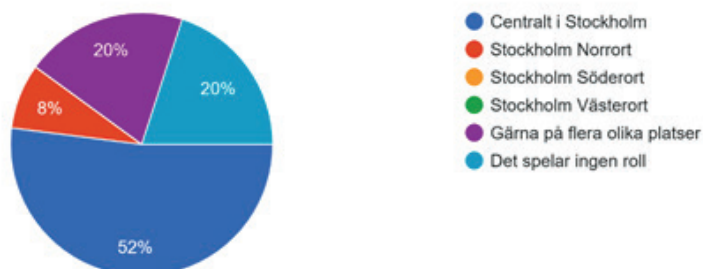
Fråga 3: Vilken teckenspråkig verksamhet tycker du är viktigast att det finns i Stockholms stift? Välj max 4 alternativ.

25 svar

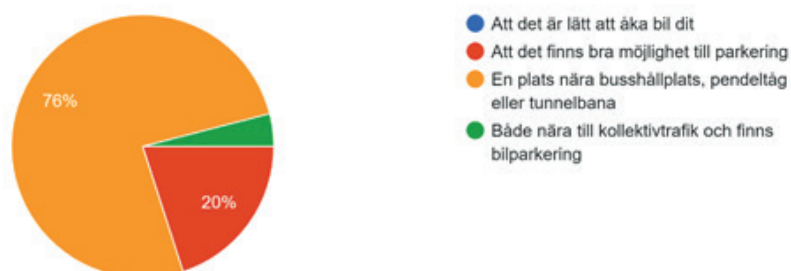
Fråga 4: Var i Stockholm vill du helst ha verksamhet?

25 svar

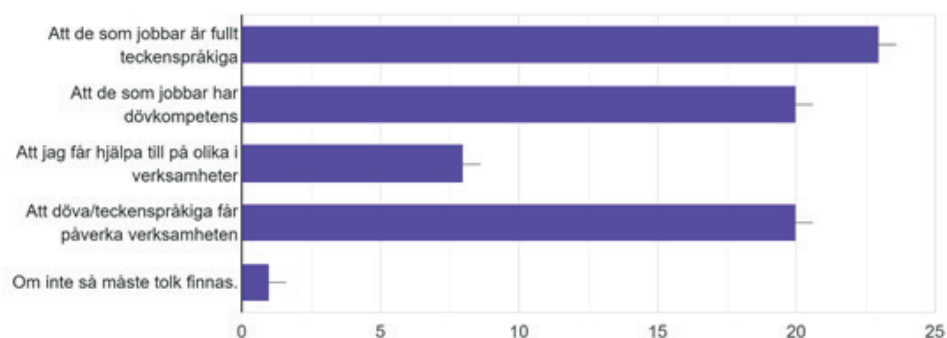
Fråga 5: Vad är viktigt med platsen?

25 svar

Fråga 6: Vilka förväntningar har du på ett teckenspråkigt arbete i Stockholms stift? Du kan fylla i fler alternativ.

25 svar

Fråga 7: Gudstjänst - vad tycker du är viktigt? Du kan fylla i fler alternativ.

25 svar

